

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.091:61:615.1(477.81)
DOI: 10.37026/2520-6427-2023-116-4-52-57

Світлана БУХАЛЬСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри фундаментальних дисциплін,
заступник директора Фахового медичного коледжу
КЗВО «Рівненська медична академія»,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-2804-6441
e-mail: bukhalskasvitlana@gmail.com

Олена КУКЛЕВСЬКА,
здобувач вищої освіти
ЗВО «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»,
ВСП «Рівненський інститут»,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0009-0001-7180-3666
e-mail: alenkakuklevska@gmail.com

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНОЇ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ: ЗМІСТ, СТРУКТУРА, РІВНІ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту здобувачів медичної та фармацевтичної освіти. Уточнено зміст емоційного інтелекту як психологічного феномену, що виявляється в здатності розпізнавати, розуміти, аналізувати свої емоції, вміло керувати ними; сприймати, осмислювати та адекватно реагувати на емоційні процеси і стани інших людей. З огляду емоційної компетентності обґрунтовано структурні компоненти емоційного інтелекту: мотиваційно-особистісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивний; відповідно до критеріїв ефективності розвитку означеної характеристики визначено рівні розвитку емоційного інтелекту: високий, середній, низький.

Закцентовано увагу на особливостях юнацького віку здобувачів медичної та фармацевтичної освіти, що виявляються в процесі розвитку емоційного інтелекту. Актуалізовано значимість виховного та психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу в успішній реалізації означеної проблеми. Наголошено на важливості формування і розвитку мотивації, цінностей і пріоритетів, емпатії, людяності, рефлексії як ключових характеристик емоційного інтелекту особистості та майбутнього фахівця галузі охорони здоров'я.

Ключові слова: емоційний інтелект, компетентність, здобувачі медичної та фармацевтичної освіти, структурні компоненти та рівні розвитку емоційного інтелекту.

Svitlana BUKHALSKA,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Professor at the department of fundamental disciplines,
deputy director of the Professional Medical College
of MIHE «Rivne Medical Academy»,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-2804-6441
e-mail: bukhalskasvitlana@gmail.com

Olena KUKLEVSKA,
student Open International University
of human development «Ukraine», Rivne Institute,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0009-0001-7180-3666
e-mail: alenkakuklevska@gmail.com

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF MEDICAL AND PHARMACEUTICAL EDUCATION STUDENTS: CONTENT, STRUCTURE, LEVELS OF DEVELOPMENT

Abstract. *The article provides a theoretical analysis of the problem of the development of emotional intelligence of medical and pharmaceutical students. The content of emotional intelligence as a psychological phenomenon, which manifests itself in the ability to recognize, understand, analyze one's emotions, skillfully manage them, is clarified; perceive, understand and adequately respond to emotional processes and states of other people. Based on the review of emotional competence, the structural components of emotional intelligence are justified: motivational-personal, cognitive-functional, reflective; in accordance with the criteria for the effectiveness of the development of the specified characteristic, the levels of development of emotional intelligence are determined: high, medium, low.*

Attention is focused on the peculiarities of the youthful age of medical and pharmaceutical education students, which are revealed in the process of developing emotional intelligence. The importance of educational and psychological-pedagogical support of the participants of the educational process in the successful implementation of the specified problem has been updated. The importance of the formation and development of motivation, values and priorities, empathy, humanity, and reflection as key characteristics of the emotional intelligence of a person and a future health care specialist is emphasized.

Key words: *emotional intelligence, students of medical and pharmaceutical education, competence, structural components and development levels of emotional intelligence.*

Постановка проблеми. За сучасних політичних, соціально-економічних змін, що відбуваються на світовому та державному рівнях, вагомої актуальності набуває становлення молодого людини – високо вмотивованої, емоційно-вольової та стійкої до негативних впливів, усвідомленої в значимості здобуття освіти та безперервному розвитку впродовж життя. В умовах соціальної, освітньої, професійної та міжособистісної взаємодії важливу роль відіграє емоційний інтелект людини, а саме здатність демонструвати знання, вміння, навички й культуру комунікації та поведінки в соціумі; виявляти індивідуальність, досвід, цінності відповідно до вимог, правил і норм суспільного життя.

Варто зазначити, що емоційний інтелект (далі – ЕІ) людини є важливою науковою проблемою в царині сучасних психолого-педагогічних досліджень із вивчення психоемоційних аспектів. Саме виховання та психолого-педагогічний супровід здобувачів медичної та фармацевтичної освіти сприяє набуттю таких характеристик: розуміння психоемоційного стану особистого та інших; здатність керувати власними емоціями; позитивно впливати на емоції інших; виявляти мотивацію, емпатію, людяність, толерантність, рефлексію; керуватися високо моральними цінностями та

життєвими пріоритетами.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблемі формуванню та розвитку інтелекту особи приділяється належна увага зарубіжними та українськими науковцями, зокрема, таким аспектам: емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції (Г. Березюк, О. Власова, С. Дерев'янка, Н. Коврига, Е. Носенко, М. Смультсон); конструктивні підходи до обґрунтування змісту та визначення структури емоційного інтелекту (Дж. Майер, П. Саловей, Д. Карузо, Д. Гоулман, Р. Бар-Он, М. Познер, М. Ротбарт, Г. Гарднер); емоційний розвиток дітей дошкільного віку (Н. Трофаїла); психолого-педагогічні аспекти проблеми розвитку емоційної сфери дітей підліткового віку засобами музичного мистецтва (Д. Педан); психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арттерапії (І. Опанасюк); емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів студентів в умовах іспиту (Н. Діомідова, М. Кузнєцов) тощо.

Зважаючи на актуальність досліджуваних питань щодо ЕІ здобувачів освіти різних рівнів підготовки, вважаємо за доцільне з'ясувати особливості розвитку означеного феномену майбутніх фахівців галузі охорони здоров'я, оскільки проблема в психолого-педагогічній науці недостатньо вивчена.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту людини; уточнити зміст, виокремити структурні компоненти та рівні розвитку емоційного інтелекту з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти та медико-фармацевтичного фаху.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед змістових концептів, за якими визначається сутність поняття «інтелект», найбільш загальноживаним є означення, під яким розуміють розум, здатність людини думати, мислити / рівень розумового розвитку.

Водночас зарубіжні та українські дослідники надають означеній дефініції певного змістового значення. До прикладу, під інтелектом розуміють складний феномен, що виявляється і розвивається під дією багатьох чинників як спадковість, навчання, виховання, культура (Р. Стенберг); ототожнюють із здатністю діяти доцільно, думати раціонально й діяти ефективно стосовно навколишнього середовища (Д. Векслер); виокремлюють складники ЕІ, що визначають його зміст: мислення в різних аспектах його прояву; розумові здатності людини; здатність ставити й вирішувати нові завдання; загальна поінформованість, рівень навченості; система пізнавальних процесів (у широкому змісті); адаптивна система, що забезпечує ефективність взаємодії із середовищем (Романова, 2012, с. 157); трактують як розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його

відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати (Гончаренко, 1997, с. 146).

З огляду на проблему дослідження під *інтелектом* будемо розуміти особистісну характеристику здобувача освіти медичної та фармацевтичної освіти, що визначається розумовою здатністю до пізнання, судження, ствердження, аналізу певних об'єктів, явищ тощо загального, суспільно-гуманітарного, природничо-наукового, професійно зорієнтованого спрямування; оперування термінологією (загальною, науковою, професійною); використання інноваційних технологій, моделювання різних ситуацій для виконання завдань та досягнення окресленої мети у процесі здобуття професійної освіти.

Щодо *емоційного інтелекту*, то цей термін почали активно використовувати у 90-х роках ХХ ст. Пітер Саловей і Джон Майер для визначення навичок і здібностей, що забезпечують сприйняття та регуляцію емоцій, а також умінь ефективного впливу на емоції інших людей.

Досліджуване поняття на той час розглядається як підструктура соціального інтелекту, яка включає здатність спостерігати власні емоції та емоції інших людей, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для управління мисленням і діями (Майер, 1990, с. 773).

Заслуговує на увагу фундаментальна праця Деніела Гоулмана «Емоційний інтелект», на сторінках якої розкривається зміст означеної дефініції, а саме «здатність людини тлумачити власні емоції та емоції оточуючих із тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей». Науковець викладає розгорнуту структуру і зазначає, що ЕІ – самосвідомість, емпатія, вміння керувати деструктивними емоціями – будуть критично необхідні на робочому місці (Гоулман, 2020, с. 21).

Варто наголосити на значимості наукових праць українських дослідників. До прикладу, у змісті ЕІ вбачають як форму вияву наявності «подвійної» психічної реальності, як інтегративну властивість особистості, провідним компонентом якої є система позитивних смислотворчих орієнтацій людини, свідомо обраних стратегій поведінки і самооцінки (Носенко, 2012, с. 22).

Під ЕІ розуміють групу розумових здібностей, які допомагають сприйняти і зрозуміти власні почуття, а також і почуття інших людей, що веде до здатності регулювати почуттями. Наголошують, що важливими є обидві сторони емоційного інтелекту – і розуміння емоцій за допомогою інтелекту, і забезпечення продуктивних складових інтелекту (творчість, інтуїція) за допомогою емоцій (Юркевич, 2005, с. 5).

Науковці підкреслюють психологічні засади досліджуваної дефініції, зокрема стверджують, що ЕІ – це психологічний феномен, який має власну структуру й функції та загалом являє собою комплекс розумових спроможностей, котрі забезпечують розуміння суб'єктом своїх емоційних переживань та емоційних процесів і станів інших людей, а отже, керування цими процесами та поведінкою (Опанасюк, 2017, с. 5). Отже, на основі аналізу означених вище думок, вважаємо, що в процесі навчання і виховання, набуття життєвого

досвіду формується і розвивається емоційний інтелект, що інтегрує в собі знання про емоції, вміння визначати, виявляти, керувати ними за тих чи інших обставин, робити аналіз та прогнозувати наслідки.

Ми поділяємо думку, що управління емоціями належить до компетентностей, які можна сформувати й розвивати, оскільки можна навчитися стримувати безпосередні емоційні прояви, керувати емоційними реакціями, досягати емоційної рівноваженості, ухвалювати емоційно розумні рішення, бути толерантними у стосунках (Хитра, 2018, с. 69).

Зауважимо, що з психолого-педагогічної точки зору компетентність визначається набутими знаннями, навичками й уміннями, які можуть використовуватися в різних ситуаціях і контекстах, причому основним є вміння опанувати нові ситуації, що сприяє формуванню і розвитку ЕІ.

Варто зазначити на змістовому значенні соціальної компетентності здобувача медичної та фармацевтичної освіти, в яке вкладаємо цілісну характеристику, що відображає рівень самоусвідомлення себе як біосоціальної істоти, мотивованої до успішної соціалізації в освітньому середовищі; розуміння й осмислення політичної, соціально-економічної дійсності в суспільстві, що виявляється в особистісному становленні та позиції як громадянина, студента, майбутнього фахівця галузі охорони здоров'я (Бухальська, 2023, с. 64). Саме соціалізація передбачає взаємодію, контактність, толерантне ставлення та здатність позитивно сприймати іншу людину, її емоційний стан, а також контролювати особисті емоції.

Нагадаємо, що вперше поняття «*емоційна компетентність*» використав Даніел Гоулман як здатність усвідомлювати і визнавати власні почуття та інших, в змісті якої поєднує особистісну компетентність (мотивація, розуміння себе, саморегуляція) та соціальну компетентність (емпатія, експресивність, навички впливу на емоції інших), що відображають ЕІ особистості.

Отож можна стверджувати, що емоційна компетентність – це якісний показник знань, умінь і навичок, які дозволяють адекватно реагувати на об'єкти, явища, події на основі аналізу емоційної інформації. Емоційна компетентність передбачає ефективний розвиток ЕІ особистості, збагачує життєвий і професійний досвід.

З огляду аналізу наукових напрацювань та змістової інтеграції понять «компетентність» і «емоційний інтелект» вважаємо за доцільне виокремити такі компоненти в структурі ЕІ здобувачів освіти здобувачів медичної та фармацевтичної освіти: мотиваційно-особистісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивний.

Мотиваційно-особистісний компонент ЕІ передбачає бажання здобувача освіти бути освіченим у питаннях загальної психології та міжособового спілкування медичної етики та деонтології, зокрема про емоції, їхні типи та особливості вияву, емоційні стани тощо. Варто зазначити, що компетентне вирішення питань у процесі соціально-психологічної взаємодії супроводжуються адекватними емоційними реакціями всіх учасників освітнього процесу, а також наявністю мотивів, стимулів і потреб у формуванні власного ЕІ. Особистісна спрямованість виявляється у стійкому

прагненні та мотивації молоді людини до самоідентифікації, самореалізації, саморозвиткові на основі самопізнання – визначення власної самооцінки як особистості задля самоствердження в соціумі, колективі, сім'ї.

Усвідомлення майбутніми фахівцями галузі охорони здоров'я важливості сформованого ЕІ, формує прагнення відчувати, розуміти, контролювати власний емоційний стан та інших, дотримуючись норм і правил загальної та комунікативної культури, керуючись чеснотами високої моралі та етики.

Отож особистісна мотивація зумовлює реалізацію власних потреб для досягнення мети – набуття високого рівня ЕІ.

Когнітивно-діяльнісний компонент ЕІ відображає знання, уміння і навички з питань теорії і практики психологічної науки та міжособового спілкування, етики та деонтології, а також поведінкових характеристик і ознак емоційної взаємодії.

Володіння комунікативними навичками із використанням вербальних та невербальних засобів (володіння мімікою, тоном голосу, рухами, жестами) є ознакою позитивної взаємодії та зворотного зв'язку, адже ключовими індикаторами когнітивної здатності особистості є уява, мислення, мова та мовлення.

Не менш значущою є емоційність, що визначає індивідуальне співвідношення та вираження експресивних (сила реагування та вияву) та імпресивних (сила враження) компонентів емоцій. Поведінковою характеристикою є емоційна стійкість – здатність підтримувати вираженість дій, забезпечувати контрольований вплив щодо вираження емоцій під час психічного збудження.

Показовими є емпатійні властивості: здатність спостерігати і аналізувати емоційні реакції інших, що відображаються в поведінкових діях, зокрема співпереживання, розуміння почуттів настрою інших людей. Зазначимо, що емпатія може сформуватися за умови самоусвідомлення емоційних відчуттів, а також встановлення довірливих відносин, створення ситуації емоційного комфорту, виявлення милосердя, розради, співчуття тощо.

Важливими ознаками ЕІ є інтуїція щодо визначення типів емоцій співрозмовника за вербальними і невербальними характеристиками; з'ясування джерела і причини їхнього виникнення; а також оперативність і гнучкість керування власними емоціями; вимогливість до себе та оточуючих щодо адекватності емоційних реакцій; мобільність у вмінні змінювати їх інтенсивність

та замінювати на інші емоції, не завдаючи при цьому шкоди.

Варто наголосити на індивідуально-психологічних ознаках ЕІ: високий рівень соціального сприйняття й самопізнання; висока інтелектуально-пізнавальна зацікавленість і допитливість; інтерес до розвитку потенційних можливостей здобувачів освіти та потреба в психологічній взаємодії; позитивна «Я-концепція»; емоційна стійкість, витримка, відповідальність; діловий підхід у вирішенні актуальних завдань. Важливими є морально-психологічні якості: чесність і прозорість у взаєминах; позитивні вчинки, високий рівень загальної культури; толерантність, сформованість моральних уявлень та ціннісних орієнтацій.

Рефлексивний компонент ЕІ передбачає: здатність здобувачів освіти до самоаналізу, самокритичності щодо вияву емоційних реакцій; об'єктивність самооцінки щодо вияву емоційних станів; рефлексію власного рівня ЕІ.

Об'єктивність самоусвідомлення себе як біосоціальної істоти, здобувача освіти й особистості, котра постійно контактує в соціумі, налагоджує різні за характером взаємовідносин; усвідомлює індивідуальні особистісні якості.

Самосприйняття та самопізнання – персональне ототожнення із собою в минулому, нинішньому та майбутньому часі, що виявляється у певних образах і забезпечує стійкість усвідомлення власного «Я». Самоаналіз вияву емоційності, що розглядається як ознака темпераменту, вирізняється за індивідуальним співвідношенням емоційних характеристик: емоційної подразливості, збудливості та стійкості, лабільності і напруженості, інтенсивності та сповільненості, періодичності та тривалості.

Саме рефлексивна компетентність полягає у здатності здобувача освіти аналізувати емоційні стани, пов'язані із своєю навчальною діяльністю та спрямовувати свої зусилля на їх перетворення і вдосконалення; забезпечує можливості коригування емоційних реакцій відповідно до тих чи інших ситуацій.

Відповідно до структурних компонентів ЕІ здобувачів освіти юнацького віку у процесі дослідження визначено такі критерії ефективності формування ЕІ в умовах освітнього середовища: *ціннісно-мотиваційний, змістово-діяльнісний, оцінювально-рефлексивний*.

Узагальнена характеристика критеріїв ефективності формування ЕІ відповідно до структурних компонентів ЕІ здобувачів освіти юнацького віку в умовах освітнього середовища представлена у таблиці.

Критерії ефективності розвитку емоційного інтелекту здобувачів освіти юнацького віку

Структурні компоненти ЕІ	Критерії ефективності розвитку ЕІ	Показники, що визначають рівень ефективності розвитку емоційного інтелекту
Мотиваційно-особистісний компонент	ціннісно-мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – наявність мотивів, стимулів і потреб у розвитку власного ЕІ із урахуванням вікових особливостей; – прагнення до набуття психолого-ціннісних знань, умінь і навичок про емоції, ЕІ, емоційні стани; – вмотивованість до набуття та виявлення здатності відчувати, розуміти, контролювати власний емоційний стан та інших; – усвідомлення значущості самоідентифікації, самореалізації, саморозвитку на основі самопізнання відповідно до особливостей юнацького віку; – бажання та особиста спрямованість на досягнення ефективних результатів власного розвитку ЕІ; – соціальна компетентність
Когнітивно-процесуальний	змістово-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> – базові психологічні знання з вивчення емоційного інтелекту, його особливостей; – сформованість комунікативних умінь і навичок; – визначення емоційності за вербальними і невербальними ознаками; – емоційний світогляд відповідно до пізнавально-вікових особливостей; – мовленнєва культура; – абстрактно-логічне та критичне мислення; – вольова регуляція емоційних станів; – ключові життєві, діяльнісні якості та характеристики: емоційність, емоційна стійкість, емпатія, мобільність, експресивність, емоційна компетентність
Рефлексивний	оцінювально-рефлексивний	<ul style="list-style-type: none"> – адекватна оцінка самосприйняття та самопізнання як особи юнацького віку та здобувача освіти; – самоусвідомлення себе як соціальної істоти, здобувача освіти й особистості; – здатність до об'єктивного самоаналізу та самоконтролю виявлення характеристик ЕІ; – рефлексивна компетентність

За відповідними критеріями та показниками, що визначають ефективність розвитку структурних компонентів ЕІ, виокремлено такі рівні: *низький, середній та високий*.

Низький рівень ефективності розвитку ЕІ: часткове розуміння та недостатнє усвідомлення значимості ЕІ в особистому становленні як соціальної істоти та здобувача медичної та фармацевтичної освіти; відсутність чітко визначених цілей, мотивів і потреб у розвитку ЕІ; незначна вмотивованість до набуття та виявлення здатності відчувати, розуміти, контролювати власний емоційний стан та інших; посередні психологічні знання з проблеми вивчення емоційного інтелекту, його особливостей; слабка саморегуляція та недостатньо сформоване вміння об'єктивно аналізувати власні дії у різних емоційних ситуаціях.

Середній рівень ефективності розвитку ЕІ: достатнє розуміння та усвідомлення вагомості ЕІ в особистому розвитку та ствердженні в соціумі й освітньому середовищі; визначені пізнавальні мотиви та потреби щодо розвитку ЕІ; належні знання та вміння з проблеми вивчення емоційного інтелекту, його особливостей; достатня сформованість комунікативних навичок; керована емоційність, адекватні емоційні реакції; коректне виявлення емпатії; адекватна оцінка самосприйняття та самопізнання як особи юнацького

віку та здобувача освіти.

Високий рівень ефективності розвитку ЕІ: глибоке усвідомлення важливості розвитку ЕІ; висока вмотивованість у реалізації поставленої мети, бажань, спонукань і потреб щодо розвитку ЕІ; постійне прагнення до самовдосконалення як соціальної істоти; висока мовленнєва грамотність із відповідним емоційним супроводом; глибокий самоаналіз емоцій; успішна реалізація здібностей і можливостей щодо контролю емоційних станів, висока емоційна стійкість; морально-етичні цінності міжособистісної взаємодії: повага, такт, субординація, вміння слухати і чути, активна комунікабельність.

У процесі розвитку ЕІ необхідно враховувати вікові особливості здобувачів освіти, котрі переважно перебувають у юнацькому періоді онтогенезу. Практика показує, що це оптимальний час для налагодження активної соціальної та освітньої взаємодії, що сприяє позитивній комунікації, інтерактивності, вибудовуванню нових відносин. Як наслідок – у молоді людини удосконалюються навички самостійності, відповідальності, набуваються вміння організації та управління часом. Розвиток ЕІ у зазначеному віці більш вмотивований і спрямований на саморефлексію, самоусвідомлення, самоідентифікацію, самореалізацію як особистості та майбутнього фахівця.

Саме в процесі визначення власної ідентичності молода людина визначає для себе цінності та пріоритети (інтереси, переконання та ставлення) з прийнятими нормами соціальної поведінки і моралі.

Зауважимо, що ефективність розвитку ЕІ здобувачів освіти забезпечують вихованій та педагогічно-психологічний супровід (консультування, настанова, допомога, інтерактивне навчання тощо), що реалізується у просвітницькій, профілактичній, діагностичній, корекційній та реабілітаційній роботі. Така інтерактивна взаємодія здобувачів освіти – наставник (викладач, практичний психолог, соціальний працівник, вихователь) сприяє налагодженню соціального благополуччя і підтримці ментального здоров'я всіх учасників освітнього процесу; вихованню взаємоповаги, толерантності, стриманості, емпатії, людяності, милосердя, чуйності – етико-деонтологічних характеристик, які необхідні для здійснення професійної діяльності.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз наукових джерел дозволив виокремити ключові аспекти та твердження щодо змісту, структури і рівнів ефективності розвитку ЕІ здобувачів освіти з огляду на вивчення емоційно-інтелектуальних характеристик. Зокрема, в структурі ЕІ здобувачів освіти виокремлено мотиваційно-особистісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивний компоненти. Зміст означених складових характеризується сукупністю ціннісних мотивів й орієнтирів щодо важливості розвитку ЕІ; психолого-пізнавальних знань, умінь, навичок; культури взаємодії; соціально значущих і особистісних якостей комунікації, емпатії, рефлексії. Зауважимо, що така інтеграція складових ЕІ забезпечує цілісність і системність в особистості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні розвитку ЕІ здобувачів медичної та фармацевтичної освіти засобами інтерактивних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Романова, І. А. (2012). Генеза сутності поняття «інтелект». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: збірник наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад.* Харків: [б. в.]. Вип. 36. С. 152–158.

Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник.* Київ: Либідь. 376 с.

Mayer, J. D., Di Paolo, M., Salovey, P. (1990). Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment.* Vol. 54. № 3, 4. P. 772–781.

Гулман, Д. (2020). Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків: Віват. 512 с.

Носенко, Е. Л. Коврига, Н. В. (2003). Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ: Вища школа. 126 с.

Юркевич, В. С. (2005). Проблема емоційного інтелекту. *Вісник практичної психології освіти.* № 3 (4). С. 4–10.

Опанасюк, І. В. (2003). Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Київ. 20 с.

Хитра, О. В. (2018). Роль емоційної складової в управлінні командами. *Причорноморські економічні студії.* Вип. 28-2. С. 67–74.

Бухальська, С. Є. (2023). Розвиток соціальної компетентності здобувачів медичної та фармацевтичної освіти у процесі вивчення природничих дисциплін. *Нова педагогічна думка.* № 3 (115). С. 62–67.

REFERENCES

Romanova, I. A. (2012). Heneza sutnosti poniatia «intelekt» [The genesis of the essence of the concept of «intelligence»]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zbirnyk naukovykh prac. / Ukr. inzh.-ped. acad.* Harkiv: Vyp. 36. S. 152–158. [in Ukrainian].

Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. S. 376 [in Ukrainian].

Mayer J.D., Di Paolo M., Salovey P. (1990). Spryniattia afektyvnoho zmistu v neodnoznachnykh vizualnykh stymulah: component emociinoho intelektu [Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence]. *Journal of Personality Assessment.* Vol. 54. № 3, 4. P. 772–781.

Goulman, D. (2020). Emotsiinyi intelekt [Emotional intelligence] / per. z anhl. S. L. Humetskoi. Kharkiv: Vivat. S. 512. [in Ukrainian].

Nosenko, E. L. Kovryha, N. V. (2003). Emociinyi intelekt: konceptualizaciia fenomenu, osnovni funkci [Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions: monograph]: monohrafiia. Kyiv: Vyshcha shkola. S.126. [in Ukrainian].

Yurkevych, V. S. (2005). Problema emociinoho intelektu [The problem of emotional intelligence]. *Visnyk praktychnoi psyholohii osvity.* №. 3 (4). S. 4–10. [in Ukrainian].

Opanasiuk, I. V. (2003). Psyholohichni ososblyvosti rozvytku emociinoho intelektu starshoklasnykiv zasobamy art-terapii [Psychological features of the development of emotional intelligence of high school students by means of art therapy]: autoref. dys. ... kand. psyholoh. nauk: 19.00.01. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].

Khytra, O. V. (2018). Rol emociinoy skladovoi v upravlinni komandamy [The role of the emotional component in team management]. *Prychornomorski ekonomichni studii.* Vyp. 28-2. S. 67–74. [in Ukrainian].

Bukhalska, S. Ye. (2023). Rozvytok socialnoi kompetentnosti zdobuvachiv medychnoi ta farmacevtychnoi osvity u procesi vyvchennia pryrodnychych dyscyplin [Development of social competence of students of medical and pharmaceutical education in the process of studying natural sciences]. *Nova pedahohichna dumka.* № 3 (115). S. 62–67. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 12.11.2023